

Міністерство освіти і науки України

Модельна навчальна програма

«Всесвітня історія. 7-9 класи»
для закладів загальної середньої освіти

(авт. Щупак І. Я., Посулько А. С., Бакка Т. В., Бурлака О. В.,
Власова Н. С., Желіба О. В., Махонін О. О., Мелешенко Т. В.,
Павловська-Кравчук В. А., Піскарьова І. О., Худобець О. А.)

«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»

(наказ Міністерства освіти і науки України від 16 серпня 2023 року № 1001)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до модельної навчальної програми навчального предмету «Всесвітня історія»
Цикл базового предметного навчання (7–9 класи)

Навчальний предмет «Всесвітня історія» спрямований на реалізацію визначених Державним стандартом базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898) в громадянській та історичній галузі освіти цілей, зокрема — формування вільної, творчої та відповідальної особистості, спосіб мислення і дій якої базується на усвідомленні загальнолюдських та національних цінностей; патріота України та прихильника її демократичного устрою; людини, яка шанобливо ставиться до родини, суспільства та навколишнього природного середовища; поважає права і свободи людини; зберігає українські національні традиції та водночас поважає культуру, звичаї, традиції інших народів, толерантно ставиться до різних суспільних поглядів, релігій та їх носіїв, якщо це не вступає в протиріччя із загальнолюдськими цінностями.

Завданням навчального предмету «Всесвітня історія» у 7–9 класах є розвиток особистості учня/учениці через розуміння причинно-наслідкових зв'язків між історичними подіями та явищами, сприйняття взаємозв'язку української та всесвітньої історії, усвідомлення уроків історії та *«людського виміру»* історичних процесів. Беручи до уваги різні оцінки подій минулого, учні та учениці під час навчання мають виробляти *українське бачення всесвітньої історії* часів Середньовіччя та Нової доби і розуміти вплив минулого на сучасні суспільно-політичні, економічні, духовні процеси сьогодення й майбутнього.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання всесвітньої історії у 7–9 класах передбачають, що учениця/учень:

- мислить історико-хронологічно, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями і явищами, діяльністю людей та її результатами і наслідками в ході історичного процесу, визначає сутність суспільних змін в історії;
- має розвинене геопросторове мислення; виявляє взаємозалежність соціально-економічного, політичного й культурного розвитку та навколишнього природного середовища, клімату, цивілізаційних характеристик сусідніх спільнот;
- розвиває критичне мислення, здатний/здатна співставляти й аналізувати різні джерела інформації;
- виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
- усвідомлює власну гідність, відстоює особисті кордони, власні права і свободи та водночас поважає права і гідність інших людей, дотримується принципів толерантності та відкидає усі форми ксенофобії;

- переконаний/переконана у цінності демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими людьми і суспільством в цілому, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства;
- дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності.

Програма складається з пояснювальної записки; структурованих за класами та в межах класів розділами/темами 1) **вимог до очікуваних результатів** навчальної діяльності учнів/учениць; 2) **змісту** навчально-пізнавальної діяльності; 3) **рекомендованих видів і прикладів навчальної діяльності**.

1) Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності сформульовані відповідно до ідей і положень Державного стандарту базової середньої освіти та зорієнтовані на формування компетентностей і наскрізних умінь. Знання й уміння органічно пов'язані з ціннісними основами *ставлення* учнів/учениць до певних історичних подій та явищ.

2) Зміст навчально-пізнавальної діяльності кожного розділу/теми даної програми визначається:

- розвиваючим значенням історичного матеріалу для формування в учнів/учениць загальнолюдських цінностей;
- виховним потенціалом для ствердження української історичної пам'яті та виховання патріотизму;
- потенціалом відібраного історичного матеріалу для використання в практичному житті молоді (питання захисту прав людини; розуміння можливостей демократії; шляхи морального самовдосконалення та особистого успіху тощо);
- ступенем впливу певних історичних подій і явищ на формування й розвиток сучасної цивілізації, досягнення якої має опанувати учень тощо.

Дана програма складена з урахуванням положень Навчальної програми з історії України для 7-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України № 698 від 03 серпня 2022 р.). Історичний матеріал інтегрований з питаннями громадянської освіти, правознавства.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності чітко структурований та вибудований таким чином, що дає змогу педагогам самостійно спланувати навчальну діяльність відповідно до навчального плану закладу освіти.

3) Поряд із загальним переліком можливих видів навчальної діяльності автори програми навели приклади робіт. Виходячи з принципів академічної свободи вчителів, цей перелік не є обов'язковим чи загально-рекомендованим.

Міжпредметні зв'язки здійснюються згідно з предметними змістовими лініями «Культурна самосвідомість», «Інформаційне середовище», «Цінності й моральність», наявних у відповідних навчальних предметах, насамперед: географія, мистецтво, українська мова і література, зарубіжна література, іноземні мови, біологія, громадянська освіта, правознавство.

Всесвітня історія 7 клас

Структура курсу

Вступ. Середньовіччя як історична епоха.
Розділ I. Народження середньовічної Європи.
Розділ II. Середньовіччя за межами Європи.
Розділ III. Середньовічне суспільство (V–XV ст.).
Розділ IV. Середньовічні держави в X–XV ст.
Розділ V. Духовний світ Середньовіччя.
Узагальнення курсу. Здобутки середньовічної Європи.

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності	Види і приклади навчальної діяльності
Вступ. Середньовіччя як історична епоха		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця знає хронологічні межі та періодизацію Середньовіччя, види джерел з історії Середньовіччя. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця виявляє і пояснює ознаки культурно-історичної епохи Середньовіччя як періоду між історією Стародавнього світу та Новою історією. Учень/учениця співвідносить історичні періоди європейського Середньовіччя і княжої доби в Україні, а саме: <ol style="list-style-type: none"> період становлення племінних князівств і союзів (V–IX ст.) — 	<ul style="list-style-type: none"> Поняття «Середні віки» та періодизація Середньовіччя. Просторове та світоглядне різноманіття середньовічних цивілізацій. Міжкультурна взаємодія. Джерела вивчення історії Середніх віків і 	<p>Види навчальної діяльності: навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності: робота з навчальним текстом, історичною</p>

<p>з добою раннього Середньовіччя (середина V ст. – кінець IX ст.); б) період існування Русі (IX–XIII ст.) — з добою зрілого Середньовіччя (X–XIII ст.); в) період удільних князівств (XIII–XV/XVI ст.) — з добою пізнього Середньовіччя (XIV–XV ст.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця розрізняє види джерел з історії Середньовіччя, виявляє смислові зв'язки між джерелами різних видів, вплив економічних, політичних, соціальних та культурних обставин на погляди і життєву позицію авторів джерел, може визначити сутність, важливість і пізнавальні можливості джерела інформації, порівняти зміст різних джерел за самостійно визначеними критеріями, досліджує і використовує історичні джерела для аналізу історичних процесів доби Середньовіччя. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ціннісних основ локальних цивілізацій Європи доби Середньовіччя з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>проблема їх достовірності.</p>	<p>картою, дослідження різновидових прикладів історичних джерел, укладання синхронізованої хронологічної таблиці «Світ в добу Середньовіччя» (<i>протягом року</i>), створення творчого проєкту (презентація, лепбук, віртуальна екскурсія, ілюстрована лінія часу тощо), розробка питань/критеріїв для аналізу історичних джерел.</p>

Розділ I. Народження середньовічної Європи

Знання:

- Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: Велике переселення народів, розселення слов'ян, походи вікінгів, формування ранньосередньовічних держав (час утворення, хронологічні межі існування, території, устрій Імперії ромеїв (Візантійської імперії), Франкської імперії Карла Великого, Священної Римської імперії, перших слов'янських держав).

Уміння:

- Учень/учениця характеризує види та форми міграцій, вплив міграційних процесів на економіку, культуру, довкілля, людину.
- Учень/учениця визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність міграційних процесів Великого переселення народів і розселення слов'ян.
- Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («королівство», «варварські держави», «вікінги», «кодекс», «правова система»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки подій, явищ, процесів у межах теми : Велике переселення народів, розселення слов'ян, походи вікінгів (в тому числі їх наслідки для державотворення в країнах Європи та в Україні), утворення Імперії Ромеїв (Візантійської імперії), формування і розпад ранньосередньовічних держав у Європі, утворення Священної Римської імперії та слов'янських держав, «каролінгського відродження», «оттонівського відродження», великий розкол християнської церкви.

• Занепад античного світу.

Поняття міграції. Велике переселення народів та загибель Західної Римської імперії. Велике переселення народів і українські землі. Етномовні спільноти Європи після Великого переселення народів.

• Імперія ромеїв (Візантійська імперія) — наступниця Риму.

Особливості політичного устрою, економіки, соціальної структури, культури та побуту. «Кодекс Юстиніана» як джерело права та його вплив на формування правових систем європейських країн.

Види навчальної діяльності:
репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.

Приклади навчальної діяльності:
 складання за навчальним текстом та історичними джерелами карт пам'яті, аналітичних таблиць, складання хронологічної/синхронізованої таблиці, створення ілюстрованої лінії часу, робота (позначення об'єктів, «читання» за допомогою легенди) з історичними/контурними картами, пошук відповідей на запропоновані запитання, складання

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. • Учень/учениця укладає синхроністичну таблицю, наводить приклади спільного і відмінного в організації влади у середньовічних державах (на прикладах «варварських королівств», перших слов'янських держав, Франкської імперії, Священної Римської імперії, Імперії ромеїв). • Учень/учениця характеризує «Салічну правду» як збірник писаних законів, в якому зібрані норми звичаєвого права; порівнює правові пам'ятки варварських королівств, Русі-України. • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного у християнському вченні східної та західної традицій, проблем міжрелігійних відносин, пояснює роль християнської церкви в політичному розвитку держав Середньовіччя. • Учень/учениця наводить приклади впливу взаємодії вікінгів (норманів), ранньосередньовічних держав у Європі, Імперії ромеїв і Русі-України. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ролі цивілізаційних надбань античної культури для середньовічної Європи, принципів внутрішньої та зовнішньої політики ранньосередньовічних держав, їх історичної обмеженості з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Варварські держави в Європі. Утворення «варварських королівств», їх культура. «Салічна правда» як приклад збірників законів ранньосередньовічних держав. Франкська імперія Карла Великого. • Нова хвиля міграцій у Європі. Скандинавія в добу середньовіччя. «Ісландське народоправство». Походи вікінгів (норманів) та виникнення норманських держав. Переселення угорців та утворення Угорського королівства. 	<p>запитань до історичної інформації, аналіз за визначеним алгоритмом історичних документів, підготовка і презентація творчих проєктів (віртуальних екскурсій, презентацій, лепбуків, історичних портретів діячів/діячок тощо), складання плану розповіді, добір і формулювання аргументів для участі в дискусії.</p>
--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Священна Римська імперія та слов'янські держави. Зміцнення королівської влади в Німеччині та утворення імперії. Державотворення у слов'ян. • Християнська церква в V–XI століттях. Всесвітні церковні собори. Ієрархія небесна і земна. «Великий розкол» 1054 року. Християнська церква і ранньосередньовічні держави. 	
Узагальнення і тематичний контроль		

**Розділ II.
Середньовіччя за межами Європи**

<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця знає основні особливості ісламської релігії, релігій степу (тенгріанство), релігій Китаю, Японії, Індії, доколумбової Америки; території розселення хозар, території середньовічних Індії, Китаю та Японії, території держав ацтеків, мая, інків. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («іслам», «Коран», «халіфат», «каганат», «Золота Орда», «Піднебесна імперія», «каста», «індуїзм»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: виникнення й поширення ісламу, завойовницькі походи арабів, монгольські завоювання в Азії та Європі. • Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах доби Середньовіччя в Європі, Азії, Америці. • Учень/учениця пояснює культурно-історичні витоки різних систем літочислення (на прикладі систем літочислення Європи, Азії, доколумбової Америки). • Учень/учениця характеризує зовнішньополітичні стосунки між кочовими середньовічними державами та Руссю-Україною. • Учень/учениця розрізняє економічні, політичні, культурно- 	<ul style="list-style-type: none"> • Араби та народження ісламського світу. Стародавня Аравія та виникнення ісламу. Арабські завоювання. Перші халіфи, халіфати Омеядів і Аббасидів. • Етнічна мозаїка Великого Степу. Суспільство кочовиків (особливості соціальної структури, повсякденного життя, стосунків з сусідами). Хозарський каганат. Монгольська імперія. • Китай та Японія в Середньовіччі. Держава і суспільство в середньовічних Китаї та Японії. Релігії та культура середньовічних Китаю та Японії. 	<p>Види навчальної діяльності: репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності: робота з навчальними текстами, синхронізованою таблицею, з історичною та контурною картами; складання карт пам'яті, аналітичних таблиць, схем з метою встановлення причинно-наслідкових зв'язків в історичному процесі, порівняння історичних явищ, особливостей розвитку суспільств середньовічного Сходу та Америки з</p>
---	---	--

<p>інтелектуальні чинники розвитку суспільства країн Азії і Америки у Ранньому Середньовіччі, пояснює їх взаємовпливи (в тому числі значення культурних досягнень середньовічних Китаю та Індії для формування європейського культурного простору) на основі отриманих знань.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця визначає належність культурно-історичних пам'яток Індії, Китаю, Японії та доколумбової Америки епохи Середньовіччя до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно важливості взаємозбагачення культур на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Середньовічна Індія. Природа та населення. Варни і касты. Релігії та культура Індії. • Держави доколумбової Америки. Заселення Американського континенту. Держави мая, ацтеків, інків. Релігія та культура середньовічної Америки. 	<p>європейським; підготовка і проведення мінідискусії; творчі проекти (есе, віртуальні екскурсії, лепбуки тощо)</p>
Узагальнення і тематичний контроль		

**Розділ III.
Середньовічне суспільство (V-XV ст.)**

<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця знає основи світогляду середньовічної людини; стани середньовічного суспільства, особливості їх правового становища, побуту, культури; форми землеволодіння у Середньовіччі; найбільші міста Європи і основні торговельні шляхи Середньовіччя; основні соціальні конфлікти періоду Середньовіччя та їх форми. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку європейського суспільства у Середньовіччі, пояснює їх взаємовпливи на основі отриманих знань. • Учень/учениця характеризує станове суспільство як суспільство з ієрархічно вибудованою соціальною структурою. • Учень/учениця характеризує діяльність людини у природно-географічному середовищі в Середньовіччі, наводить приклади впливу середньовічної людини на природу й особливостей залежності людини від природи, формулює запитання щодо наслідків діяльності людини в природі. • Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («епідемія», «внутрішня колонізація», «зовнішня колонізація», «суспільний стан», «феодалізм», «васалітет», «селянська громада», «цех», «Ганза», «гільдія», «місцеве самоврядування», «магдебурзьке право»), учень/учениця пояснює: причини та наслідки панування релігійного світогляду у Середньовіччі; взаємозв'язок індивіду та суспільства у Середньовіччі; причини і наслідки внутрішньої і зовнішньої 	<ul style="list-style-type: none"> • Людина і природа в Середньовіччі. Кліматичний і географічний фактори в житті суспільства. Хвороби та епідемії. «Чорна смерть» та її наслідки. Внутрішня і зовнішня колонізація. • Світогляд середньовічної людини. Панування релігійного світогляду. Світ фантазії та символів. Уява про час і простір. • Стани середньовічного суспільства. Соціальна структура суспільства: «ті, хто молиться», «ті, хто воює», «ті, хто працює». 	<p>Види навчальної діяльності: дослідницька, творча, проєктна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності: пошук відповідей на запропоновані питання, складання запитань до навчальних текстів; дослідницькі проєкти з вивчення взаємодії природи і людини за доби Середньовіччя, демографічних процесів у Європі; робота з різновидовими історичними джерелами щодо вивчення соціальної структури та становища різних верств і груп середньовічного</p>
---	--	---

<p>колонизації середньовічної Європи; суть станового суспільства й причини поступового ускладнення соціальної структури; феодалізм як політико-правову систему; причини та наслідки боротьби середньовічних міст за самоврядування; форми соціальних конфліктів, їх причини та наслідки.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця характеризує, порівнює, наводить приклади спільного і відмінного у різних формах середньовічного землеволодіння; у соціальному становищі, правах і обов'язках, повсякденному житті різних станів середньовічного суспільства; характеризує особливості статусу жінок в середньовічному суспільстві; • Учень/учениця показує на карті найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя. • Учень/учениця визначає, причини змін в кількості населення та рівні життя людини у Середні віки. • Спираючись на інформацію щодо соціальної стратифікації в Середньовіччі, учень/учениця розрізняє додаткові можливості (привілеї) та обмеження людей різних станів за різними ознаками, пояснює поняття «гідність» та ідентифікує випадки захисту та порушення гідності середньовічної людини. • Учень/учениця наводить приклади різних форм конфліктів в Середні віки; характеризує наслідки соціальних конфліктів для суспільства; пропонує власні варіанти шляхів для подолання соціальних конфліктів. 	<p>Побут і повсякденне життя (одяг, житло, харчування тощо) представників різних станів. Родина і кохання, становище жінки, діти (соціалізація, ігри) в житті різних станів. Поступове ускладнення соціальної структури суспільства.</p> <p>• Середньовічне місто та його мешканці. Громадське врядування, вплив громадян на вирішення проблем громади. Боротьба міст за самоврядування: цехи, комуни, магдебурзьке право. Структура міського населення. Середземноморська і балтійська торгівля.</p>	<p>суспільства; складання на основі інформації навчальних текстів аналітичних таблиць, карт пам'яті про соціальні конфлікти доби Середньовіччя; творчі проекти про життя представників різних верств і груп середньовічного суспільства «Один день із життя...» (мінівистави, п'єси, картинки із життя, віртуальні екскурсії, лепбуки тощо)</p>
---	--	---

<p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно особливостей світогляду і ціннісних орієнтирів людини в середньовічному суспільстві, становища представників різних соціальних верств, жінок та дітей за доби Середньовіччя з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<ul style="list-style-type: none"> Соціальні конфлікти в Середні віки. <p>Форми та прояви соціальних конфліктів: селянські війни, міські повстання, право феодалів на опір королівській владі.</p>	
<p>Узагальнення і тематичний контроль</p>		
<p>Розділ IV. Середньовічні держави в X–XV ст.</p>		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: хрестові походи, Реконкіста, норманське завоювання Англії, ухвалення «Великої хартії вольностей», Столітня війна, гуситські війни, Грюнвальдська битва, падіння Константинополя й Імперії ромеїв. Учень/учениця знає час утворення, хронологічні межі існування, території, особливості устрою середньовічних Англії, Франції, Іспанії, Священної Римської Імперії, Великого князівства Литовського, Великого князівства Московського, Османської імперії. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («міжусобна війна», «феодална роздробленість», «хрестові походи», «теократія», 	<ul style="list-style-type: none"> Етапи державотворення в Середні віки. <p>Правове закріплення організації державної монархічної влади. Етап роздробленості — причини, наслідки, особливості у різних регіонах. Утворення централізованих станово-представницьких монархій.</p>	<p>Види навчальної діяльності:</p> <p>репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності:</p> <p>робота з навчальними текстами, історичними і контурними картами, складання синхронізованої таблиці;</p>

<p>«станово-представницька монархія», «теократична держава», «міста-республіки», «парламент» («кортеси», «сейм»), «Реконкіста», «гусити», «султан», «східна деспотія»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, причини, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: норманське завоювання Англії, початок скликання парламенту в Англії та Генеральних штатів у Франції, ухвалення «Великої хартії вольностей», хрестові походи, християнізація Балтики, Реконкіста, Столітня війна, Війна троянд, гуситські війни, Грюнвальдська битва, утворення Османської імперії, розпад Золотої Орди, Великого князівства Московського, Великого князівства Литовського, падіння Константинополя і Імперії ромеїв. Учень/учениця визначає віддаленість, тривалість одних подій, явищ, процесів відносно інших.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. • Учень/учениця характеризує причини, наслідки та особливості політичного роздроблення держав у різних регіонах; значення формулювання принципу недоторканності особи для становлення правової культури європейської цивілізації; феодално-теократичний характер Священної Римської імперії; особливості держав східного типу; наслідки зовнішньополітичної експансії Московської держави. • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного в організації влади і суспільства у станово-представницьких монархіях та торговельних містах-державах; в організації влади у середньовічних державах Західної, Центральної та Східної Європи. • Учень/учениця виявляє ознаки взаємодії та зіткнення на теренах 	<ul style="list-style-type: none"> • Зовнішня колонізація та цивілізаційні конфлікти. Хрестові походи: причини, перебіг, результати, наслідки. Реконкіста. Німецька експансія на Схід та християнізація Балтики. • Держави західноєвропейського типу. Особливості розвитку монархій у Англії, Франції, Іспанії в Середні віки. Італійські міста-республіки та їх особливості (Генуя, Венеція). Папська область — теократична держава. • Держави центральноєвропейського типу. 	<p>дослідницькі проекти (карти пам'яті, таблиці, схеми, порівняльні таблиці тощо) з аналізу історичних подій, процесів, явищ; робота з історичними документами, правовими пам'ятками (за визначеним алгоритмом); складання запитань до навчального тексту; робота з фрагментами сучасних наукових досліджень (у рамках розділу); складання плану розповіді та розповіді на визначену тему; творчі проекти (написання есе, історичного портрета діяча/діячки).</p>
---	---	---

<p>Центрально-Східної Європи візантійської, руської та західноєвропейської/католицької культурних традицій.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця може охарактеризувати напрями внутрішньої й зовнішньої політики держав (у межах розділу), висловити обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому, пояснити залежність перебігу історичних подій, явищ і процесів від людських вчинків та панівних суспільних ідей. • Учень/учениця визначає взаємовплив подій у середньовічних державах Центральної Європи, державах східного типу і на українських теренах. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ролі середньовічної держави в житті суспільства й людини; характеру політичних процесів доби Середньовіччя; характеру історичної міфології середньовічних держав, теорії «Москва — третій Рим», базуючись на гуманістичних цінностях та європейському і українському баченні історії. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>Особливості державотворення у Центральній Європі в XIV–XV ст.:</p> <p>Священна Римська Імперія, Чехія, Угорщина, Польща, Велике Князівство Литовське.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Держави східноєвропейського типу. <p>Розпад Золотої Орди. Централізація Московського князівства по типу східної деспотії. Занепад і загибель Імперії ромеїв (Візантії). Османська імперія в XIV–XV ст.</p>	
Узагальнення і тематичний контроль		

**Розділ V.
Духовний світ Середньовіччя**

Знання:

- Учень/учениця знає межі поширення католицької та православної церков, ісламу сунітського та шіїтського спрямування; історичні умови розвитку середньовічної культури, університетські центри, основні наукові й технічні досягнення Середньовіччя; хронологічні межі розвитку та характерні риси архітектурних стилів (романська, готична архітектура); особливості арабської культури; визначних діячів середньовічної культури та їх внесок у становлення світової культурної традиції.

Уміння:

- Учень/учениця визначає і пояснює передумови, причини, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: появи єретичних вчень, діяльності інквізиції, течій в ісламі, університетів, книгодрукування, Раннє Відродження, поширення ідей гуманізму.
- Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення.
- Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («єретик», «інквізиція», «анафема», «Раннє Відродження», «Ренесанс», «схоластика», «філософія», «іслам»), учень/учениця пояснює: вчення основних світових релігій; причини кризових явищ всередині християнської церкви; основні напрями філософської та богословської думки періоду Середньовіччя; роль вчення Томи Аквінського у формуванні європейської правової системи; значення книгодрукування

• Християнство в середні віки.

Церква і держава — питання (не)свободи віросповідання. Середньовічні єресі. Інквізиція. Гоніння на арабів і євреїв. Богословська думка в католицькому і православному світі. Схоластика.

• Іслам у Середні віки.

Етика, догматика та обрядовість ісламу. Спільні цінності ісламу та інших авраамічних релігій. Сунізм і шиїзм. Культурні взаємовпливи європейської та арабської цивілізацій.

• Середньовічні школи та університети.

Види навчальної діяльності:

репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.

Приклади навчальної діяльності:

робота з навчальними текстами, візуальними історичними джерелами, синхронізованою таблицею; робота з історичними і контурними картами; робота з фрагментами релігійних пам'яток християнства, ісламу, юдаїзму; робота з фрагментами творів діячів середньовічної культури, видатних гуманістів; складання порівняльної таблиці;

<p>для розвитку суспільства; історичне значення культурних досягнень Середньовіччя і гуманістичних ідей Відродження.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного у європейській та неєвропейській науці, освіті, мистецтві; порівнює ісламський та християнський підхід у ставленні до «невірних» (іновірців) та «еретиків». • Учень/учениця розпізнає будівлі (храми) романського і готичного стилів; виокремлює особливості -мусульманської архітектури та мистецтва; порівнює західні та східні взірці культури; наводить приклади та обґрунтовано оцінює взаємовплив європейської та арабської культур доби Середньовіччя. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно впливу середньовічної церкви на культуру і освіту; духовних цінностей гуманізму; основних ідей середньовічної філософії; суспільної значущості освіти, науки і культури; спільних духовних цінностей авраамічних релігій — юдаїзму, християнства, ісламу, неприпустимості ісламофобії й антисемітизму та інших видів ксенофобії, шанобливого ставлення до традицій інших народів, ідей толерантності в історичній перспективі з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>«Світ неписьменних». Освіта і наука в європейському і неєвропейському світі. Книгодрукування.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мистецтво у Середньовіччі. Середньовічна архітектура (романська, готична, візантійська, арабо-мусульманська). Скульптура, література, живопис, музика, театр на Сході й Заході. • Раннє Відродження і гуманізм. Передумови та початок епохи Відродження. Протиріччя нової культури. Вплив Відродження на українські землі. 	<p>творчі дослідницькі проекти щодо вивчення пам'яток культури доби Середньовіччя і Раннього Відродження (ілюстрована лінія часу, мультимедійна презентація, лепбук, віртуальна екскурсія, туристичний буклет тощо); творчі проекти (есе, історичний портрет історичного діяча/діячки); дискусія.</p>
<p>Узагальнення і тематичний контроль</p>		

**Узагальнення курсу.
Здобутки середньовічної Європи**

<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця демонструє знання основних подій, явищ економічного та політичного розвитку держав доби Середньовіччя, особливості становлення та функціонування середньовічного суспільства. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця встановлює хронологічну послідовність основних подій середньовічної історії, причинно-наслідкові зв'язки між ними. • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах доби Середньовіччя в Україні та Європі. • Учень/учениця характеризує місце людини та закріплення її прав, місце різних соціальних, релігійних груп в суспільстві доби Середньовіччя. • Учень/учениця докладно описує проблеми, з якими стикалися середньовічні спільноти і держави. • Учень/учениця відслідковує та пояснює зміни, що відбулися у світогляді, культурі, праві та побуті людини Середньовіччя. • Учень/учениця встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади з доби Середньовіччя. • Учень/учениця пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатомірності минулого доби Середньовіччя, його впливи на сучасність. 	<ul style="list-style-type: none"> • Здобутки середньовічної Європи. Формування сучасних європейських народів та держав. Утворення підвалин європейських політичних і правових традицій. Розширення картини світу. 	<p>Види навчальної діяльності: репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності: узагальнююча гра-вікторина; створення карти пам'яті «Портрет епохи Середньовіччя»; дискусія «Чи були “середні віки” дійсно «темними»?»; підсумкове есе.</p>
--	--	--

• Учень/учениця пояснює процеси, які призвели до розширення кругозору середньовічної людини, розширили загальну картину світу; взаємовпливи культур та релігій в історії середньовічної Європи (фронтири), зв'язки західних та східних традицій у культурі, освіті, побуті.

Ставлення:

- Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно важливості духовних і матеріальних здобутків людства доби Середньовіччя для подальшого суспільного розвитку з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей.
- Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку.

Всесвітня історія 8 клас

Структура курсу

Вступ до курсу.
Розділ I. Економіка і суспільство раннього Модерного (Нового) часу.
Розділ II. Високе Відродження. Реформація в Західній Європі.
Розділ III. Держави раннього Нового часу.
Розділ IV. Епоха Просвітництва та зародження модерного суспільства.
Узагальнення курсу. Здобутки ранньомодерної Європи.

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності	Види і приклади навчальної діяльності
Вступ до курсу		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця знає хронологічні межі та періодизацію Модерної доби, хронологічні межі раннього Нового часу. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця виявляє і пояснює ознаки культурно-історичної епохи Модерну (Нового часу) як періоду історії європейського суспільства. Учень/учениця зіставляє характерні ознаки Ранньомодерної доби в Україні та Європі. Учень/учениця характеризує Ранній Новий час (Ранньомодерну добу) як період звільнення суспільного й культурного життя від церковного догматизму. 	<ul style="list-style-type: none"> Середні віки в історії Європи та України (повторення). Криза європейського Середньовіччя. «Чорна смерть» та її наслідки. Економічний занепад та паростки економічних змін. Загострення міжнародних конфліктів, 	<p>Види навчальної діяльності:</p> <p>репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності:</p> <p>робота з навчальним текстом, пошук відповідей на питання, складання запитань до</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця співвідносить історичні періоди європейського раннього Нового часу і козацької доби в Україні (початок якої припадає на виникнення нового стану — козацтва (кінець XV – початок XVI ст.), а завершення — на остаточну втрату ним політичної влади (друга половина XVIII ст.). • Учень/учениця розрізняє види джерел з історії раннього Нового часу, виявляє смислові зв'язки між джерелами різних видів, вплив економічних, політичних, соціальних та культурних обставин на погляди і життєву позицію авторів джерел, може визначити сутність, важливість і пізнавальні можливості джерела інформації, порівняти зміст різних джерел за самостійно визначеними критеріями, досліджує і використовує історичні джерела для аналізу історичних процесів доби раннього Нового часу, застосовує критерії для визначення достовірності та повноти інформації. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно нових цінностей, що формувалися за доби раннього Нового часу, з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>зміни у військовій справі. Зміни в освіті та культурі в XV ст.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Поняття і періодизація Нового часу (Модерної доби). Кліматичні зміни в Європі. Демографічні процеси і міграція населення. Криза станової структури і загострення соціальних конфліктів. Зародження нового типу держави — абсолютної монархії. Джерела вивчення історії Ранньомодерного часу і проблема їх достовірності. 	<p>історичного тексту, історичних джерел; складання синхронізованої таблиці «Світ у Ранньомодерну добу» (протягом року), аналіз за визначеним алгоритмом історичних джерел, добір і формулювання аргументів для участі в дискусії; розробка критеріїв аналізу історичної епохи та створення на їх основі карти пам'яті, систематичної таблиці тощо.</p>

Розділ І.
Економіка і суспільство раннього Модерного (Нового) часу

Знання:

- Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: Великі географічні відкриття, Конкіста, створення колоніальних імперій, модернізація європейського суспільства.
- Учень/учениця знає дату відкриття морського шляху до Індії, першої подорожі Христофора Колумба, навколосвітньої подорожі Фернана Магеллана, напрямки подорожей Христофора Колумба, Васко да Гама, Фернана Магеллана, центри світової торгівлі.

Уміння:

- Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («конкіста», «колоніальна імперія», «метрополії», «колонії», «зустріч цивілізацій», «революція цін», «аграрна революція», «модернізація», «мануфактура», «капіталізм», «буржуазія», «найманий працівник», «соціальний конфлікт»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, причини, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: Великі географічні відкриття, Конкіста, зародження капіталістичних відносин, суспільних конфліктів доби.
- Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення.
- Учень/учениця простежує на основі карти, як змінювався простір впливу європейської цивілізації на світ унаслідок Великих географічних відкриттів.

• **Великі географічні відкриття, їх причини, передумови, наслідки.** Відкриття морського шляху до Індії, Америки. Подорожі Христофора Колумба, Васко да Гама. Навколосвітня подорож Фернана Магеллана.

• **Створення колоніальних імперій.** Цивілізації доколумбової Америки. Конкіста — завоювання Нового світу. Метрополії та колонії.

• **Модернізація.** Поняття «революція» і «модернізація». «Революція цін» та нові торговельні можливості. «Аграрна революція». Руйнування

Види навчальної діяльності: репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.

Приклади навчальної діяльності: робота з навчальними текстами; синхронізованою таблицею; розповідь за історичною картою; робота з контурною картою; дослідження історичних джерел (візуальних, історичних документів); складання плану розповіді та власне розповіді на визначену тему; створення дослідницьких творчих проєктів (карти пам'яті, інфографіка,

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця встановлює та називає причини, напрямки і наслідки масових міграцій європейців; характеризує вплив зародження капіталістичних відносин на повсякденне життя людей різних станів і груп суспільства. • Учень/учениця описує, аналізує, оцінює різні інтерпретації історичних подій, явищ, процесів, діяльності історичних осіб, спираючись на достовірну історичну інформацію. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно історичного значення Великих географічних відкриттів; характеру контактів цивілізацій доби раннього Модерного (Нового) часу; людського виміру соціальних конфліктів та інших явищ доби раннього Модерного (Нового) часу з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>традиційного суспільства у Європі.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зародження капіталістичних відносин. Мануфактурне виробництво. Торговельний капітал. Нові соціальні верстви. Буржуазія. Наймані працівники. • Повсякденне життя європейців раннього Нового часу Повсякденне життя представників різних верств. Зміни в родинних відносинах і побуті. Становище жінки. Виховання дітей. Зміна поглядів на світ. • Суспільні конфлікти раннього Нового часу. 	<p>ілюстрований колаж, презентація тощо); дискусія/дебати.</p>
---	---	--

	Соціальні, етнічні та релігійні конфлікти як прояв світоглядної кризи. Селянські війни. Міські повстання.	
Узагальнення і тематичний контроль		
Розділ II. Високе відродження. Реформація в Західній Європі		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця демонструє знання часу та перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: Реформація і Контрреформація у Європі, релігійні війни у Німеччині та Франції, Високе Відродження. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця характеризує гуманізм епохи Відродження як європейський інтелектуальний рух за вдосконалення людської природи через пізнання культурної спадщини Античності. Учень/учениця розпізнає і характеризує представників культури Відродження, їхні твори, видатні пам'ятки культури епохи Ренесансу (на прикладі постатей Франческо Петрарки, Мігеля де Сервантеса, Еразма Роттердамського, Нікколо Макіавеллі, Леонардо да Вінчі, Рафаеля, Мікеланджело, Пітера Брейгеля, Альбрехта Дюрера, інших). Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («Високе Відродження», «секуляризація», «Реформація», «протестантизм», «Контрреформація», «релігійні війни»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, причини, особливості перебігу, результати й 	<ul style="list-style-type: none"> Епоха Відродження. Криза релігійного світогляду. Інтелектуальні рухи доби Відродження. Гуманізм як цілісна система поглядів на людину. Високе Відродження. Періодизація доби Відродження (<i>хронологічний та географічний критерії</i>). Архітектура, скульптура, живопис, музика, театр доби Відродження. Технічні винаходи і 	<p>Види навчальної діяльності: репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності: робота з навчальними текстами, історичними/контурними картами; робота з запропонованими питаннями до навчального матеріалу; складання запитань, пам'яток дослідження ідей, культурних</p>

<p>наслідки таких подій, явищ, процесів: Відродження (Ренесанс), Реформація, Контрреформація, релігійні війни.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. • Учень/учениця порівнює основні ідеї вчень і течій протестантизму. • Учень/учениця визначає і характеризує вплив Реформації та Контрреформації в українських землях. • Учень/учениця характеризує наукові й технічні досягнення Раннього Нового часу, їх вплив на життя людей. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно загальнолюдського значення поширення ідей гуманізму; принципів терпимості до різних ідейних, релігійних течій в їх історичному вимірі; ролі Відродження у розвитку світової культури з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, гуманістичних цінностей. • Учень/учениця, спираючись та використовуючи знання про релігійні війни у Європі, аналізує причини та наслідки дискримінації та утисків в минулому і сьогоденні. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>розвиток науки.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Реформація у християнській церкві. Католицька церква напередодні Реформації. Течії протестантизму: лютеранство, кальвінізм, євангелізм. Поширення Реформації. Королівська реформація у Англії. • Контрреформація. Контрреформація в Європі. Орден Єзуїтів. Тридентський собор. Конфесіоналізація. • Релігійні війни. Релігійні війни в Німеччині та Франції. Аугсбурзький релігійний мир і його значення. 	<p>пам'яток; складання порівняльних таблиць ідей релігійних учень тощо; дослідження гуманістичних ідей Відродження за історичними джерелами (витягами з літературних творів, філософських трактатів, пам'яток мистецтва епохи Відродження); складання плану дослідження, розповіді; творчі проєкти (презентація, віртуальна екскурсія, есе, історичний портрет діяча/діячки тощо).</p>
Узагальнення і тематичний контроль		

Розділ III. Держави раннього Нового часу

Знання:

- Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: утворення Речі Посполитої, національно-визвольна війна в Нідерландах, утвердження абсолютної монархії у Франції, революція в Англії, Тридцятилітня війна, Північна війна, утворення імперії Габсбургів, панування у Китаї династії Цин, період сьогунату Токугави в Японії.

Уміння:

- Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («абсолютна монархія», «олігархічна (бюргерська) республіка», «аристократична (шляхетська) республіка», «парламентська монархія», «меркантилізм», «революція», «національно-визвольна війна», «самодержавство», «унія», «політика самоізоляції», «сьогунат», «самураї»), учень/учениця визначає й пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: утворення в Західній Європі національних держав, становлення абсолютизму у Франції, національно-визвольна війна в Нідерландах, Англійська революція, османська експансія в Центральній та Південно-Східній Європі, російська експансія у Східній Європі, спроби модернізації початку XVIII ст. в Російській імперії, унійний процес між Польщею і Литвою, затяжна економічна та політична криза у Речі Посполитій, особливості розвитку держав Сходу, політика самоізоляції в Японії.
- Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення.

• Абсолютні монархії.

Поняття «абсолютизм». Становлення абсолютної монархії у Франції. Бранденбург-Пруссія у XVI–XVII ст.

Колоніальні імперії.

• Іспанська

колоніальна імперія.

Поняття «колоніалізм». Колонії Іспанії у Америці. Національно-визвольна війна в Нідерландах. Утрехтська унія.

• Англійська

колоніальна імперія.

«Криваве законодавство». Англійська революція. «Білль про права». Англійські колонії.

• Аристократична держава.

Види навчальної діяльності:

репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.

Приклади навчальної діяльності:

робота з навчальними текстами; заповнення синхронізованої таблиці на основі роботи з навчальним текстом; складання розповіді про перебіг історичних подій і процесів за історичною картою; робота з контурною картою; складання аналітичних, порівняльних таблиць, карт пам'яті; дослідження історичних джерел за запропонованим/власним алгоритмом роботи;

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця характеризує передумови формування ранньомодерної системи державної влади в Речі Посполитій (обмеження влади великого князя на користь панів ради у Великому князівстві Литовському, Руському і Жемайтійському, обмеження влади короля шляхетським представництвом у королівстві Польському); • Учень/учениця виявляє роль міського патриціату та дворянства в управлінні містами-республіками; шляхти в управлінні Річчю Посполитою; • Учень/учениця визначає цілі різних соціальних верств і груп в національно-визвольній війні в Нідерландах, революції в Англії, цілі держав у Тридцятилітній війні; • Учень/учениця виявляє і пояснює ознаки XVI–XVII ст. як епохи воєн за переділ Європи і світу. • Учень/учениця характеризує становище українських земель у складі Речі Посполитої, держави Габсбургів, вплив на українські землі процесів становлення самодержавства в Московському царстві/Російській імперії; Вестфальський мир як подію, що заклала основи сучасного світового порядку — поділу світу на національні держави й утвердження в міжнародних відносинах принципу державного суверенітету. • Учень/учениця виявляє і пояснює спільні та відмінні риси у політичному устрої західноєвропейських країн; відмінності між абсолютною монархією Західної Європи та самодержавством у Московському царстві/Російській імперії; традиційний характер чотирьох найбільших цивілізацій Сходу, що розвивалися в Ранній Новий час: індійської, ісламської, китайської та японської. 	<p>Річ Посполита — особливості «шляхетської демократії». Українські землі у складі Речі Посполитої.</p> <p>Континентальні імперії.</p> <p>• Держави Габсбургів і Османів. Володіння Габсбургів у Європі. Австрійська імперія. Українські землі під владою Габсбургів. Народи Південно-Східної Європи під владою Османської імперії.</p> <p>• Московське царство / Російська імперія. Останні Рюриковичі. Смутний час. Правління династії Романових. Спроби модернізації на початку XVIII ст.</p>	<p>творчі проекти (повідомлення, презентація, історичний портрет діяча/діячки, есе тощо); дискусія.</p>
---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця визначає особливості колоніальних імперій періоду Раннього Нового часу; культур народів Сходу; розкриває особливості взаємин країн Сходу та Європи. • Учень/учениця може охарактеризувати напрями внутрішньої й зовнішньої політики ранньомодерних європейських держав, зіставити наміри та результати діяльності історичних діячів, висловити обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому, пояснити залежність перебігу історичних подій, явищ і процесів від людських вчинків та панівних суспільних ідей. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно обмеженості прав людини за умов абсолютизму; колоніальної політики держав раннього Модерного часу; несумісності інтересів імперій та малих держав, народів Ранньомодерної доби; прагнення народів раннього Модерного часу до національного звільнення та створення національних держав з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Особливості розвитку народів Сходу (оглядово). Імперія Сефевидів в Персії. Держава Великих Моголів в Індії. Маньчжурське завоювання Китаю. Сьогунат Токугави і самоізоляція Японії. • Війни за переділ Європи і світу. Тридцятилітня війна як «світова війна». Вестфальська система міжнародних відносин. 	
Узагальнення і тематичний контроль		
Розділ IV. Епоха Просвітництва та зародження модерного суспільства		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: епоха Просвітництва, початок індустріальної (промислової) революції, війна за незалежність США, поділв Речі Посполитої, події міжнародних відносин у XVIII ст. 	<ul style="list-style-type: none"> • Доба Просвітництва у європейській історії. Просвітництво. Уявлення про прогрес. Енциклопедисти. Ідеї 	<p>Види навчальної діяльності: репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.</p>

<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця характеризує бароко як усвідомлення людиною Ранньомодерної доби складності, багатоманітності та мінливості світу; Просвітництво як Добу Розуму, коли утверджувалася віра в силу знань і можливість розумного облаштування суспільного життя; освічений абсолютизм як політику, спрямовану на знищення або реформування найбільш застарілих феодальних порядків. • Учень/учениця розпізнає за художньо-стильовими особливостями пам'ятки культури бароко і класицизму. • Учень/учениця пояснює визначальний вплив індустріальної революції на зміни в структурі економіки і соціальній структурі суспільства, на рівень життя людей праці та інші аспекти повсякденного життя. • Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («Просвітництво», «бароко», «класицизм», «індустріальна (промислова) революція», «освічений абсолютизм», «масонство»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: індустріальна революція, доба Просвітництва, реформи Марії-Терезії та Йосифа II (Австрійська монархія), реформи Фрідріха II (Пруссія), реформи Катерини II (Російська імперія), Війна за незалежність США, поділи Речі Посполитої, війн за іспанську та австрійську спадщину, Семилітньої війни. • Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. 	<p>розподілу влади, громадянського суспільства, правової держави. Формування сучасного світського світогляду.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Культура і мистецтво доби Просвітництва. Архітектура, скульптура, живопис, музика, театр: від бароко до класицизму. • Початок індустріальної (промислової) революції. <p>Науково-технічні досягнення. Механізація. Урбанізація. Вплив промислової революції на побут різних верств населення. Повсякденне життя (одяг, житло, харчування тощо)</p>	<p>Приклади навчальної діяльності:</p> <p>робота з навчальними текстами; заповнення хронологічної/синхроні зованої таблиці; складання розповіді про перебіг історичних подій і процесів за історичною картою; робота з контурною картою; складання порівняльних таблиць діяльності історичних діячів/діячок; дослідження історичних джерел за запропонованим/власним алгоритмом роботи; творчі дослідницькі проекти (повідомлення, ілюстровані лінії часу, презентація, історичний портрет діяча/діячки, есе, віртуальна екскурсія</p>
---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця визначає характерні риси світського світогляду у порівнянні з релігійним; особливості освіченого абсолютизму у європейських державах; вплив поділів Речі Посполитої та кризи Османської імперії на становище українських земель в наступні періоди історії. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно особливостей світогляду, ціннісних орієнтирів людини в ранньомодерному суспільстві; обмеженості прав жінок та дітей за умов зародження модерного суспільства; конституційного оформлення прав людини, ідей розподілу влади, громадянського суспільства та правової держави в ході історичних подій Ранньомодерної доби з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, гуманістичних цінностей. • Спираючись на інформацію щодо прав людини в Ранньомодерну добу, учень/учениця розрізняє додаткові можливості (привілеї) та обмеження людей різних станів за різними ознаками, пояснює поняття «гідність» та ідентифікує випадки захисту та порушення гідності ранньомодерної людини. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>представників різних верств. Родина і дитинство. Становище жінок.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Освічений абсолютизм. Ідея «добре впорядкованої держави». Особливості абсолютизму у володіннях австрійських Габсбургів, Королівстві Пруссія, Російській імперії. • Міжнародні відносини (Західна і Центральна Європа). Війна за іспанську спадщину. Війна за австрійську спадщину. Семилітня війна. 	<p>тощо); дискусія.</p>
---	---	-------------------------

	<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародні відносини (Південна і Східна Європа). Поділи Речі Посполитої. Початок боротьби за спадок Османської імперії. • Війна за незалежність США. Колонії Великої Британії в Північній Америці. Декларація незалежності та війна за незалежність. Конституція США. 	
Узагальнення і тематичний контроль		
Узагальнення курсу. Здобутки ранньомодерної Європи		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця демонструє знання основних подій, явищ економічного та політичного розвитку держав Ранньомодерної доби, особливості становлення та функціонування ранньомодерного суспільства. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця встановлює хронологічну послідовність основних подій ранньомодерної історії, причинно-наслідкові зв'язки між ними. • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного 	<ul style="list-style-type: none"> • Здобутки Ранньомодерної епохи. Ранньомодерний час як період культурної та політичної переваги християнського Заходу Індустріальна (промислова) революція і її наслідки. Початок 	<p>Види навчальної діяльності: репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності:</p>

<p>в історичних подіях, явищах і процесах доби раннього Модерну в Україні та Європі.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця характеризує місце людини та закріплення її прав, місце різних соціальних, релігійних груп в суспільстві доби раннього Модерну. • Учень/учениця відслідковує та пояснює зміни, що відбулися у світогляді, культурі, праві та побуті людини раннього Модерну. • Учень/учениця визначає риси і пояснює цілісність раннього Нового часу як історичної епохи у політичній, економічній, соціальній, культурно-інтелектуальній сферах. • Учень/учениця пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатовимірності минулого доби раннього Модерну, його впливи на сучасність. • Учень/учениця визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, технологічних, культурних та інших чинників, які впливали один на одного і творили історичну епоху раннього Нового часу. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно важливості духовних і матеріальних здобутків людства доби раннього Модерну для подальшого суспільного розвитку з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>боротьби колоній за незалежність. Культурне обличчя світу за Ранньомодерної доби</p>	<p>узагальнююча гра-вікторина/бесіда; створення карти пам'яті «Портрет Ранньомодерної доби»; презентація і обговорення синхронізованої таблиці, над якою працювали протягом року; підсумкове есе.</p>
--	---	---

Всесвітня історія 9 клас

Структура курсу

Вступ до курсу. «Довге ХІХ ст.» в історії світу
Розділ І. Європа в час Французької революції та наполеонівських війн.
Розділ ІІ. Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.)
Розділ ІІІ. Модернізація країн Європи та Америки в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Пробудження Азії.
Розділ ІV. Міжнародні відносини (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.).
Розділ V. Розвиток культури та повсякденне життя (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.).
Узагальнення до курсу. Основні ідеї, здобутки, виклики «довгого» ХІХ століття.

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності	Види і приклади навчальної діяльності
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця знає хронологічні межі та періодизацію Модерної доби (Нового часу). <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця виявляє і пояснює ознаки культурно-історичної епохи Модерну (Нового часу) як періоду історії європейського суспільства; обґрунтовує хронологічні рамки «довгого ХІХ ст.». Учень/учениця характеризує Новий час (Модерну добу) як період становлення індустріального суспільства. 	<p>• Модерний (Новий) час в історії світу та України.</p> <p>Створення національних держав у Європі. Абсолютні монархії. Держави-республіки. Колоніальні імперії. Початок боротьби колоній за</p>	<p>Види навчальної діяльності:</p> <p>репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності:</p> <p>робота з навчальним текстом, пошук</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця співвідносить особливості розвитку Європи і України у «довгому ХІХ ст.». • Учень/учениця розрізняє види джерел з історії Нового часу, виявляє смислові зв'язки між джерелами різних видів, вплив економічних, політичних, соціальних та культурних обставин на погляди і життєву позицію авторів джерел, може визначити сутність, важливість і пізнавальні можливості джерела інформації, порівняти зміст різних джерел за самостійно визначеними критеріями, досліджує і використовує історичні джерела для аналізу історичних процесів періоду «довгого ХІХ ст.»; застосовує/добирає критерії для визначення достовірності та повноти інформації. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно змін в різних сферах життя суспільства за Модерної доби з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>незалежність. Просвітництво та ослаблення ролі церкви в суспільному житті. Формування концепції прав людини. Індустріальна (промислова) революція та суспільні зміни під її впливом.</p> <p>«Довге ХІХ ст.» — доба революцій, формування сучасних політичних націй та формування індустріального суспільства.</p>	<p>відповідей на питання, складання запитань до історичного тексту, історичних джерел; аналіз за визначеним алгоритмом історичних джерел, добір і формулювання аргументів для участі в дискусії; розробка критеріїв аналізу історичної епохи та створення на їх основі карти пам'яті, систематичної таблиці, творчі проєкти (есе тощо).</p>
<p>Розділ І. Європа в час Французької революції та наполеонівських війн</p>		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця знає час Великої Французької революції, наполеонівських воєн, Віденського конгресу й утворення Священного союзу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Французька революція кінця ХVІІІ ст. Криза «старого порядку» (французьке 	

<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: вплив ідей Просвітництва на суспільний розвиток, революція у Франції, наполеонівські війни, Віденський конгрес й утворення Священного союзу. • Учень/учениця пов’язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. • Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («абсолютизм», «революція», «диктатура», «кодекси», «імперія», «революційні війни», «республіка», «монархія»), учень/учениця визначає і пояснює історичний досвід революції у Франції та наполеонівських війн для розвитку європейської цивілізації та утвердження цінностей прав людини, свободи і демократії. • Учень/учениця обґрунтовує вплив «Декларації прав людини і громадянина», кодексів Наполеона в утвердженні принципів громадянського рівноправ’я. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно характеру нових цінностей, що формувалися внаслідок Французької революції, їх історичного значення, принципів терпимості до людей різних політичних поглядів, про історичне значення Декларації прав людини і громадянина, Цивільного кодексу Наполеона з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. 	<p>суспільство наприкінці XVIII ст.). Революційні зміни у Франції (1789–1799 рр.). Декларація прав людини і громадянина. Історичне значення Французької революції.</p> <p>• Консульство та Імперія у Франції. Наполеон Бонапарт. Кодекси Наполеона. Віденський конгрес. Священний союз.</p>	
---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 		
Узагальнення і тематичний контроль		
Розділ II. Європа та Америка в добу революцій і національного об'єднання (1815–1870 рр.)		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: збройний виступ декабристів у Росії, Липнева революція у Франції, парламентські реформи і розгортання чартистського руху у Великій Британії, громадянська війна у США, революції 1848-1849 рр. у Європі, об'єднання Італії та Німеччини, Східна (Кримська) війна. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («індустріальне суспільство», «ідеологія», «консерватизм», «лібералізм», «соціалізм», «нація», «націоналізм», «реставрація», «чартистський рух», «професійна спілка», «Весна народів», «карбонарії», «слов'янофіли», «аболіціонізм»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: Липнева революція у Франції, Весна народів, об'єднання Італії та Німеччини, Громадянська війна та Реконструкція в США, парламентські реформи у Великій Британії, Східної (Кримської) війни. 	<ul style="list-style-type: none"> Індустріальна революція у країнах Західної Європи та її наслідки. Спроби осмислення нової дійсності. (консерватизм, лібералізм, соціалізм). Національна ідея (націоналізм). Велика Британія — «майстерня світу». Парламентські реформи у Великій Британії. Чартизм. Зовнішня і колоніальна політика Великої Британії. 	<p>Види навчальної діяльності: репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності: робота з навчальними текстами; заповнення синхронізованої таблиці на основі роботи з навчальним текстом; розповідь про перебіг історичних подій і процесів за історичною картою; робота з контурною картою; складання аналітичних, порівняльних таблиць, карт пам'яті;</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. • Учень/учениця розрізняє витоки та особливості ідейних течій консерватизму, лібералізму, соціалізму, націоналізму та їх впливу на розвиток суспільства. • Учень/учениця виявляє, зіставляє наміри та результати діяльності історичних діячів (Отто фон Бісмарка, Клімента Меттерніха, Авраама Лінкольна та ін.); суспільних груп в подіях Липневої революції, Весни народів, громадянської війни у США, парламентських реформ та чартизму в Британії. • Учень/учениця визначає місце українських земель в подіях Весни народів, Східної (Кримської) війни. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно прагнення народів Модерного часу до національного звільнення з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Франція у період Реставрації Бурбонів і Липневої монархії. • Австрійська імперія доби Клементя фон Меттерніха. • «Весна народів». Революції 1848–1849 рр. в Західній і Центральній Європі. Національні рухи слов'янських народів. • Об'єднання Німеччини та Італії. • Російська імперія в першій половині XIX ст. • Громадянська війна у США і Реконструкція Півдня. 	<p>дослідження історичних джерел за запропонованим вчителем/власним алгоритмом роботи; творчі проєкти (повідомлення, презентація, історичний портрет діяча/діячки, есе тощо); дискусія, дебати.</p>
<p>Узагальнення і тематичний контроль</p>		

Розділ III.

Модернізація країн Європи та Америки в останній третині XIX – на початку XX ст. Пробудження Азії.

Знання:

- Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: франко-пруська війна, «великі реформи» у Росії, утворення дуалістичної Австро-Угорщини, Молодотурецька революція, перша російська революція, столипінські реформи, «доба Мейдзі» в Японії, Сінхайська революція в Китаї.

Уміння:

- Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («гомруль», «домініон», «експансіонізм», «дуалістична монархія», «антимонопольне законодавство», «індустріалізація», «монополія», «трест», «синдикат», «картель», «дискримінація», «сегрегація», «суфражизм», «фемінізм»),
- учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: індустріалізація, монополізація провідних галузей економіки, парламентські реформи у Великій Британії, перехід Німецької імперії до «світової політики», впровадження антитрестівського законодавства в США, російські реформ 1860–1870-х років, російська революція 1905–1907 рр., столипінські реформи, особливості розвитку Австро-Угорщини, національні рух слов'янських народів, молодотурецька революція, «доба Мейдзі», Сінхайська революція, «пробудження Азії».

- **Завершення формування індустріального суспільства в розвинених країнах світу.**

Монополізація економіки. Зростання ролі держави в суспільному житті.

- **Франко-пруська війна та її наслідки.**

Третя Республіка у Франції.

- **Німецька імперія.**

Перехід Німеччини до «світової політики».

- **Втрата Великою Британією промислової першості.**

Види навчальної діяльності:
репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.

Приклади навчальної діяльності:
робота з навчальними текстами; заповнення синхронізованої таблиці на основі роботи з навчальним текстом; розповідь про перебіг історичних подій і процесів за історичною картою; робота з контурною картою; складання аналітичних, порівняльних таблиць, карт пам'яті; дослідження історичних джерел за запропонованим

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця пов’язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. • Учень/учениця характеризує вплив результатів франко-пруської війни на розвиток Франції та Німеччини. • Учень/учениця виявляє і пояснює причини відмінностей у темпах розвитку країн Європи та Америки. • Учень/учениця пояснює механізм формування системи расової сегрегації у США у другій половині XIX ст. та моделює ймовірні шляхи її подолання; визначає прояви антисемітизму та суспільну реакцію на нього на прикладі «справи Дрейфуса» у Франції. • Учень/учениця показує на карті напрямки колоніальної експансії й колоніальні володіння Великої Британії, Франції та Німеччини, території незалежних держав на Балканах, Османську імперію. • Учень/учениця визначає проблемні питання (зони перетину інтересів) у відносинах провідних держав світу та ймовірні регіони майбутніх воєнних конфліктів. • Учень/учениця характеризує вплив подій в Російській імперії і Австро-Угорщині на розвиток українських земель. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно сумісності чи несумісності інтересів великих держав та народів в сферах їх впливу з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. 	<p>Посилення колоніальної експансії. Ліберальні реформи Девіда Ллойд Джорджа.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Економічне піднесення США. Антитрестівське законодавство. Експансіонізм. Режим сегрегації в південних штатах. • «Великі реформи» в Росії. Зовнішня і колоніальна політика Російської імперії. Революція 1905–1907 рр. • Австро-Угорщина — дуалістична монархія. • Утворення нових незалежних держав на Балканах. 	<p>вчителем/власним алгоритмом роботи; творчі проєкти (повідомлення, презентація, історичний портрет діяча/діячки, есе тощо); дискусія, дебати.</p>
---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пробудження Азії. «Доба Мейдзі» в Японській імперії. Сінхайська революція в Китаї. Спроби модернізації Османської імперії. 	
Узагальнення і тематичний контроль		
Розділ IV. Міжнародні відносини (друга половина XIX – початок XX ст.)		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: створення Троїстого союзу і Антанти. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («геополітика», «військово-політичний союз/блок», «метрополія», «мілітаризація»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: міжнародні кризи і збройні конфлікти початку XX ст., створення військово-політичних блоків. • Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. • Учень/учениця характеризує основні тенденції міжнародних відносин у другій половині XIX – на початку XX ст. 	<ul style="list-style-type: none"> • Міжнародні відносини наприкінці XIX ст. Утворення військово-політичних блоків — Троїстий союз і Антанта. Початок боротьби за переділ колоніального світу. • Міжнародні кризи та збройні конфлікти на початку XIX ст. Україна в геополітичних планах Російської, Німецької, 	<p>Види навчальної діяльності: репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності: робота з навчальними текстами, опис за історичною картою намірів провідних держав у другій половині XIX – на початку XX ст., робота з контурною картою,</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця визначає наслідки боротьби європейських держав, США та Японії за перерозподіл світу. • Учень/учениця виявляє і пояснює місце України в геополітичних стратегіях Російської, Німецької, Австро-Угорської імперій на зламі XIX–XX ст. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно загарбницького характеру міжнародної політики Великих держав Модерного часу з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>Австро-Угорської імперій на зламі XIX–XX ст.</p>	<p>заповнення синхронізованої таблиці, дослідницька робота (за доступними історичними джерелами) щодо динаміку міжнародних відносин у другій половині XIX – на початку XX ст. і створення карти пам'яті/схеми/інфографіки за результатами дослідження; творчі проекти (резюме, репортаж в газету, фотогалерея тощо).</p>
<p>Узагальнення і тематичний контроль</p>		
<p>Розділ V. Розвиток культури та повсякденне життя (кінець XVIII – початок XX ст.)</p>		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця знає важливі для сучасності наукові й технічні винаходи, здійснені впродовж «довгого» XIX ст.; основні наукові й культурні центри Європи та світу, пам'ятки культури. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток культури. Наукові й технічні досягнення. Науково-технічна революція зламу XIX–XX ст. та її вплив на людину й 	<p>Види навчальної діяльності: репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.</p>

<p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («романтизм», «класицизм», «реалізм», «еклектика», «модерн», «імпресіонізм», «масове виробництво», «масова культура»), учень/учениця характеризує тенденції розвитку культури, основні стилі мистецтва, досягнення науки і техніки, зміни в повсякденному житті та світогляді людей упродовж «довгого» ХІХ ст. в провідних країнах світу. • Учень/учениця визначає прояви взаємодії культур народів Європи, Америки, Азії та Африки. • Учень/учениця співставляє особливості культурного і суспільного розвитку України із загальноєвропейськими тенденціями. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно особливостей світогляду, ціннісних орієнтирів людини в модерному суспільстві з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця визнає рівноправність людей незалежно від статі й віку, неприпустимість сексизму й ейджизму. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>суспільство. Масове виробництво. Урізноманітнення форм і напрямів освіти. Література та мистецтво. Зародження масової культури.</p> <p>• Індустріальні та традиційні суспільства. Модернізація повсякденного життя і побуту. Зміни у вигляді міст і сіл. Емансипація. Повсякденне життя і культура в країнах Сходу.</p>	<p>Приклади навчальної діяльності: робота з навчальними текстами, історичними/контурним и картами; робота з запропонованими питаннями до навчального матеріалу; складання запитань, пам'яток дослідження ідей, культурних пам'яток; складання порівняльних таблиць мистецьких стилів тощо; складання плану дослідження, розповіді; творчі проєкти (презентація, віртуальна екскурсія, мистецький альбом, колаж, есе, історичний портрет діяча/діячки тощо), дискусія, дебати.</p>
<p>Узагальнення і тематичний контроль</p>		

**Узагальнення до курсу.
Основні ідеї, здобутки, виклики «довгого» ХІХ століття**

Знання:

- Учень/учениця демонструє знання основних подій, явищ економічного та політичного розвитку держав доби «довгого» ХІХ ст., особливості становлення та функціонування модерного суспільства.

Уміння:

- Учень/учениця встановлює хронологічну послідовність основних подій модерної історії, причинно-наслідкові зв'язки між ними.
- Учень/учениця характеризує місце людини та закріплення її прав, місце різних соціальних, релігійних груп в суспільстві доби Нового часу.
- Учень/учениця докладно описує проблеми, з якими стикалися модерні спільноти і держави, та шляхи їх вирішення.
- Учень/учениця відслідковує та пояснює зміни, що відбулися у світогляді, культурі, правових відносинах та у побуті людини Нового часу.
- Учень/учениця визначає риси і пояснює цілісність Нового часу як історичної епохи у політичній, економічній, соціальній, культурно-інтелектуальній сферах.
- Учень/учениця пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатомірності минулого доби Нового часу, його впливи на сучасність.

• «Довге»

ХІХ століття:

основні ідеї, здобутки, виклики.

Економічні, політичні, суспільні, культурні трансформації періоду Нового часу.

Види навчальної діяльності:

репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.

Приклади навчальної діяльності:

узагальнююча гра-вікторина/бесіда; створення карти пам'яті «Портрет «довгого ХІХ ст.»»; презентація і обговорення синхронізованої таблиці, над якою працювали протягом року; творчі проекти (презентація, репортаж, ілюстрована лінія часу, підсумкове есе тощо).

• Учень/учениця визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, технологічних, культурних та інших чинників, що впливали один на одного і творили історичну епоху Нового часу.

Ставлення:

- Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно важливості духовних і матеріальних здобутків людства доби Нового часу для подальшого суспільного розвитку з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей.
- Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку.